

بررسی ساختار عاملی، روایی و اعتبار مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب در بین

دانشجویان

محمد باقر کجباف، دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه اصفهان

ایلناز سجادیان، دانشجوی دکتری روانشناسی دانشگاه اصفهان*

ابوالقاسم نوری، دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه اصفهان

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی روایی و پایایی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب در بین دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه اصفهان به مرحله اجرا درآمده است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ تشکیل می دادند که به روش تصادفی ساده و بر حسب فرمول تعیین حجم کوهن و همکاران (۲۰۰۰)، تعداد ۳۰۰ نفر بعنوان نمونه در نظر گرفته شدند. پرسشنامه هایی که به طور همزمان در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفتند بدین شرح است: پرسشنامه ۲۵ سوالی گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده^۱ کارلو و همکاران^۲ (۲۰۰۳)، پرسشنامه ۲۰ سوالی رفتار اجتماعی مطلوب جهانی^۳ راشتون و همکاران^۴ (۱۹۸۱)، پرسشنامه ۷ سوالی نگرانی های همدلانه^۵ دیویس^۶ (۱۹۸۳)، پرسشنامه ۴ سوالی ارزشهای نعدوستانه^۷ نیکل^۸ (۱۹۹۸)، وب و همکاران^۹ (۲۰۰۰) و پرسشنامه ۴ سوالی انگیزش مسوولیت اجتماعی^{۱۰} استیل و همکاران^{۱۱} (۲۰۰۸). در پایایی از ضرایب آلفای کرونباخ، اسپیرمن - براون، گاتمن و بازآزمایی و در روایی از تحلیل عاملی (مولفه های اصلی و چرخش از نوع واریماکس) و روایی همزمان (همبستگی بین مقیاسها) استفاده شده است. نتایج حاصله نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاسهای گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده، رفتارهای

Email: ill0222@yahoo.com

* نویسنده مسئول: ۰۹۱۳۲۱۰۷۹۰۵

¹ - Prosocial Tendencies Measure Revised (PTM-R)

² - Carlo et al

³ - Global Prosocial behavior

⁴ - Rushton et al

⁵ - Empathic concern

⁶ - Davis

⁷ - Altruistic Values

⁸ - Nickell

⁹ - Webb et al

¹⁰ - Social responsibility motivation

¹¹ - Steele et al

اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی‌های همدلانه، ارزشهای نועدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی، به ترتیب برابر با ۰/۸۶۱، ۰/۸۴۵، ۰/۶۰۰، ۰/۵۰۰، ۰/۷۸۲ هستند. روایی همزمان بین پرسشنامه‌های گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده با مقیاسهای رفتارهای اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی‌های همدلانه، ارزشهای نועدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی در سطح ($p < 0/0001$) معنادار بود. نتایج تحلیل عاملی برای پرسشنامه گرایشهای اجتماعی مطلوب کارلو و همکاران (۲۰۰۳) نشان داد که این پرسشنامه دارای پنج عامل به نامهای رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس (گمنام)، نועدوستانه و جمعی، هیجانی، در موقعیت بحرانی (اضطراری) و متابعت آمیز است.

واژه‌های کلیدی: گرایشهای اجتماعی مطلوب، رفتار اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی‌های همدلانه، ارزشهای نועدوستانه، انگیزش مسوولیت اجتماعی، پایایی، روایی.

مقدمه

اجتماعی مطلوب را بسنجد وجود ندارد. با توجه به شواهد بدست آمده دال بر تغییر رفتارهای اجتماعی مطلوب و متغیرهای زمینه‌ای و نظری فردی مرتبط با دوران نوجوانی و جوانی؛ مانند استدلال پردازی اخلاقی، همدردی و روابط والد-همسال (فابس و همکاران، ۱۹۹۹: ۵)، اعتباریابی مقیاسی عینی که با کمک آن بتوان انواع گرایشهای اجتماعی مطلوب را در دانشجویان مورد سنجش قرار داد از اهم اهداف این پژوهش است. رفتارهای اجتماعی مطلوب عبارت از اعمالی است که با هدف بهبود شرایط دریافت کننده کمک انجام می‌شود و انگیزه شخصی که مبادرت به چنین کاری می‌کند انجام تعهدات حرفه‌ای نیست، از طرفی دریافت کننده کمک نیز یک سازمان نبوده بلکه یک انسان است (بیرهوف، ۱۳۸۴: ۲۳). براساس مطالعات و پژوهشهای انجام یافته تاکنون می‌توان چهار نوع رفتار اجتماعی مطلوب را معرفی نمود که عبارتند از: رفتارهای اجتماعی مطلوب نועدوستانه^۳، رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز^۴، رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی^۵ و

پژوهش پیرامون تدوین ابزار و بررسی روابط رفتارهای اجتماعی مطلوب در خلال سه دهه‌ی گذشته یکی از عرصه‌های مطالعاتی فعال در این زمینه محسوب می‌شود (کارلو و راندال^۱، ۲۰۰۲: ۳۱). به رغم اهمیت رفتارهای اجتماعی مطلوب برای جامعه، تعجب آور است که مقیاس‌های اندکی برای مطالعه‌ی این رفتارها به ویژه برای جوانان در دسترس می‌باشد. هر چند، تعداد معدودی مقیاس در این خصوص وجود دارد اما در آنها، این سازه (رفتارهای اجتماعی مطلوب) به عنوان یک سازه‌ی کلی مد نظر قرار داده شده است. این در حالی است که پژوهشگران نشان داده‌اند که رفتارهای اجتماعی مطلوب متنوع هستند و هر یک از رابطه‌ای متفاوت با سازه‌های نظری مرتبط برخوردار می‌باشند (باتسون^۲، ۱۹۹۸: ۲۸۲). همچنین آنها بیان داشته‌اند که استاندارد سازی ابزارهای کارآمد در حوزه رفتارهای اجتماعی مطلوب، پژوهشگران را قادر به مقایسه و ادغام یافته‌های مطالعات گوناگون خواهد کرد. به علاوه هیچ ابزار کاغذ-مدادی که به طور خاص رفتارهای

³ - Altruistic prosocial behaviors

⁴ - Compliant prosocial behaviors

⁵ - Emotional prosocial behaviors

¹ - Carlo & Randall

² - Batson

رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی^۱. رفتارهای اجتماعی مطلوب نوع دوستانه تحت عنوان کمک داوطلبانه به دیگران به دلیل نگرانی نسبت به رفاه و نیازهای دیگران تعریف شده است که به واسطه‌ی پاسخگویی از روی همدردی، هنجارها و اصول درون‌سازی شده ثابت برای کمک به دیگران بروز می‌یابد (آیزنبرگ و فابس، ۱۹۹۸: ۷۰۱). علاوه بر این فرد یاری رسانی برای کمک به دیگری، متحمل برخی هزینه‌ها می‌شود. رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت‌آمیز تحت عنوان یاری رسانی به دیگران در پاسخ به درخواست کلامی یا غیر کلامی تعریف شده است (آیزنبرگ و همکاران، ۱۹۸۱: ۷۷۳). میزان یاری رسانی متابعت‌آمیز از یاری رساندن خودجوش بیشتر بوده و بخش اعظم مطالعات در این زمینه در مقایسه با بزرگسالان بر کودکان انجام شده است. انتظار می‌رود که سطوح بالای یاری رسانی متابعت‌آمیز با استفاده بیشتر از شیوه‌های تأیید-محور استدلال پردازی اخلاقی رابطه داشته و با خود را به جای دیگری گذاردن، همدردی یا سطوح بالای استدلال پردازی اخلاقی ارتباط نداشته باشد. رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی تحت عنوان تمایل به یاری رساندن به دیگران تحت شرایط هیجانی تعریف شده است (هافمن، ۱۹۸۲: ۲۱۸؛ کارلو و همکاران، ۱۹۹۱ a: ۴۵۰). رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی در حضور دیگران به دلیل کسب تأیید، احترام دیگران (همسالان، والدین و...) و افزایش ارزش فردی صورت می‌گیرد. (بومستر و همکاران^۲، ۱۹۹۲: ۶۱). پژوهشگران خاطر نشان می‌کنند که انگیزه‌های یاری رسانی گاهی خود-محورانه^۳ است، گرچه آنها

مدعی هستند که نگرانی‌های مطلوبیت اجتماعی^۴ لزوماً با رفتارهای اجتماعی مطلوب ناهم‌ساز^۵ نیستند. افزون بر این، احتمال بروز رفتارهای اجتماعی مطلوب در پیش چشم دیگران بیشتر است (شرودر و همکاران^۶، ۱۹۹۵). به دلیل اهمیت حیاتی کسب تأیید دیگران برای جوانان، فرض بر آن است که رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی از همبستگی مثبت با شیوه‌های تأییدطلبی و مطلوبیت اجتماعی برخوردار خواهد بود (یعنی گرایش به عرضه‌ی خود در یک موقعیت و دریافت انعکاس مثبت) علاوه بر این انتظار می‌رود که این قبیل رفتارها از رابطه‌ای منفی یا نبود رابطه با گرایشات فردی دگر-محور (مانند همدلی، همدردی و خود را به جای دیگری گذاردن) برخوردار باشند (باتسون و همکاران، ۲۰۰۲: ۴۲۹؛ کلاری و همکاران^۷، ۱۹۹۸: ۱۵۱۶؛ کنان، گلدبرگ-گلن^۸، ۱۹۹۱: ۲۶۹). یکی از مهمترین دلایل رشد مطالعات در حوزه رفتار اجتماعی مطلوب، ساخت ابزارهایی بوده است که از خاصیت روایی و پایایی برخوردار بوده‌اند. مقیاسهای موجود در خصوص رفتار اجتماعی مطلوب را می‌توان به دو دسته تقسیم‌بندی کرد: مقیاسهای سنجش رفتار اجتماعی مطلوب به عنوان یک سازه‌ی کلی و مقیاسهای سنجش آن در موقعیت‌های خاص؛ که تعداد مقیاسهای موجود در دسته‌بندی اول بیشتر می‌باشد. مقیاسهای اندازه‌گیری رفتار اجتماعی مطلوب به عنوان یک سازه‌ی کلی تحت عنوان مقیاس‌هایی تعریف می‌شوند که سعی دارند تمایل فرد را به بروز برخی از این رفتارها در زمینه‌ها و با انگیزه‌های مختلف مورد سنجش

⁴- Social desirability concerns

⁵- Incompatible

⁶- Schroeder et al

⁷- Clary et al

⁸- Cnaan, Goldberg-Glen

¹- Public prosocial behaviors

²- Buhrmester et al

³- Self-oriented

پژوهشگران نتوانند پاسخگوی پرسشهای مربوط به همبسته‌های خاص رفتارهای اجتماعی مطلوب باشند. درحالی که مقیاس‌های نوع دوم برای پاسخگویی به پرسشهای مربوط به تحول و انواع همبسته‌های متفاوت رفتارهای اجتماعی مطلوب مناسب‌تر هستند. در عین حال مقیاسهای مشاهده‌ای و رفتاری بررسی کننده این رفتارها احتمالاً در قیاس با مقیاسهای کاغذ-مدادی به لحاظ بوم‌شناسی معتبرتر هستند. با این حال، این نوع مقیاسها هم دچار محدودیت‌های خاص خود هستند. نخست اینکه از سوگیری‌های ارزیابان و شیوه‌ی کدگذاری تأثیر می‌پذیرند. دوم اینکه برخی از این مقیاسها مستلزم سنجش فردی هستند که به همین دلیل وقت‌گیر بوده و امکان سنجش رفتارهای اجتماعی مطلوب در محیط‌های کاربردی و مطالعات طولی را فراهم نمی‌آورند و سوم آنکه ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاسها را فقط می‌توان در مطالعاتی که مورد استفاده قرار گرفته‌اند پیگیری نمود (کارلو و راندال، ۲۰۰۲: ۳۲). نمونه مقیاسهایی که تاکنون در سطح دنیا و در خارج از ایران جهت اندازه‌گیری رفتارهای اجتماعی مطلوب مورد استفاده قرار گرفته‌اند در جدول (۱) آمده است.

قرار دهند (گرین و همکاران^۱، ۱۹۹۴: ۱۱۵۸؛ جانسون و همکاران^۲، ۱۹۸۹: ۸۵۵). برخی از این مقیاس‌ها نیز توانمندی اجتماعی یا جنبه‌های گسترده‌تر سازه‌ی توانمندی اجتماعی را مورد سنجش قرار می‌دهند (لاد و پروفیلت^۳، ۱۹۹۶: ۱۰۰۸؛ رایدل و همکاران^۴، ۱۹۹۷: ۸۲۴). نوع دوم مقیاسها به سنجش رفتارهای اجتماعی مطلوب در بافت‌ها و زمینه‌های خاص می‌پردازد که غالباً دربردارنده‌ی مشاهدات رفتاری فرصت‌های یاری‌رسانی (مثلاً برداشتن اشیاء به زمین افتاده، اهدای پول) بوده و برای مطالعات خاص یا مطالعات تجربی طراحی شده است. هر چند داده‌هایی جهت روایی و پایایی این ابزارها موجود می‌باشد ولی شواهد اندکی راجع به سودمندی آنها در دست است. محدودیت مقیاسهای رفتار اجتماعی مطلوب کلی یا توانمندی اجتماعی به این دلیل است که پژوهشگران قبلی نشان داده‌اند که رفتارهای اجتماعی مطلوب دارای انواع مختلف بوده و هر یک از آنها از همبسته‌های فردی و موقعیتی متفاوت برخوردارند (کارلو و راندال، ۲۰۰۲: ۳۴). برخی از پژوهشگران نیز بیان کرده‌اند که تفاوت‌هایی در افرادی که به دیگران کمک می‌کنند وجود دارد (آیزنبرگ و همکاران، ۱۹۸۱: ۷۷۳). بعلاوه برخی از این رفتارهای یاری‌رسان به واسطه‌ی هنجارهای درون‌سازی شده و پاسخگویی از روی همدردی روی می‌دهند در حالیکه بقیه (مثل کسب تأیید از طرف دیگران) دارای برانگیزاننده‌های بیرونی‌اند. بنابراین استفاده از مقیاس‌های رفتار اجتماعی مطلوب کلی ممکن است موجب شود که

¹ - Green et al

² - Johnson et al

³ - Ladd and Profilet

⁴ - Rydell et al

جدول (۱) - هشت مقیاس متفاوت برای سنجش رفتارهای اجتماعی مطلوب

	/ :	:			( )	
	/	:			( )	
	/	:			( )	
	/ /	:		(	( ) ( )	
	/ /	=			( )	
	/ :	:			( ) ( )	
	/ /	=		(PTM)	( )	
	/ /	=		PTM- (R)	( )	
	/ :	:			( )	

¹ - Prosocial moral reasoning (PROM-R)

ناشناس بصورت یاری‌رسانی بدون آگاهی از هویت فرد یاری‌رسان و رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی تحت عنوان گرایش به اجرای اعمال اجتماعی مطلوب در حضور دیگران تعریف شده است. علاوه بر این، آنها خرده‌مقیاس رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی را بر روی ۲ عامل مجزای رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی و رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی بارگذاری نمودند. پاسخگویان میان یاری‌رسانی در موقعیت بحرانی و اضطرابی و موقعیت‌های دربردارنده‌ی بار هیجانی تمایز قائل شده‌اند. بعلاوه کارلو و همکاران (۲۰۰۳: ۱۰۷) در مطالعه خود که با هدف اعتباریابی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب بر روی دانشجویان دختر و پسر کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه ایالت میدوسترن انجام گرفت، شش نوع گرایش اجتماعی مطلوب که دربرگیرنده رفتارهای جمعی، رفتارهای ناشناس (گمنام)، رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی، رفتارهای هیجانی، رفتارهای متابعت‌آمیز و رفتارهای ناعدوستانه بود را استخراج نمودند.

در این مطالعه نیز سعی شد تا فرایند ترجمه و آماده‌سازی ابزارهای فوق به صورتی انجام گیرد تا کمترین خدشه به ساختار محتوایی مقیاسها وارد شود. بر این اساس سئوالات زیر محور اصلی برای جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها بوده‌اند.

سوال اول: پایایی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳) (اعم از ضرایب آلفای کرونباخ، اسپیرمن-براون، گاتمن و بازآزمایی) چقدر است؟

پیشینه مقیاسها و ابزارهای مورد استفاده برای سنجش رفتارهای اجتماعی مطلوب در خارج از ایران حاکی از توجه جدی به رفتارهای مطلوب در سطح اجتماع است. ولی در این حوزه تحقیقی، حداقل در سطح ترجمه و اعتباریابی مقیاسهای خارجی تلاشی در ایران صورت نگرفته است. از مجموعه مقیاسهای ذکر شده در جدول (۱)، مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳) مورد اعتباریابی (تعیین روایی و پایایی) واقع شده و بدین منظور از چهار مقیاس رفتار اجتماعی مطلوب جهانی راشتون و همکاران (۱۹۸۱)، نگرانی‌های همدلانه دیویس (۱۹۸۳)، ارزشهای ناعدوستانه نیکل (۱۹۹۸)، وب و همکاران (۲۰۰۰) و انگیزش مسوولیت اجتماعی استیل و همکاران (۲۰۰۸) جهت روایی‌یابی همزمان استفاده شده است تا بدین وسیله زمینه انجام تحقیقات در این حوزه فراهم شود. مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳) با توجه به تعداد عوامل مورد بررسی دارای این مزیت است که تعداد گویه‌های آن کم، ولی از روایی و پایایی خوبی برخوردار بوده است. گرچه مقیاس ۲۰ گویه‌ای رفتار مطلوب اجتماعی جهانی راشتون و همکاران (۱۹۸۱) نیز از چنین ویژگی‌هایی برخوردار است ولی در مطالعات متعدد تنها یک عامل بدست داده است و شاید این مساله یکی از نقاط ضعف این ابزار در زمانی باشد که هدف پژوهش تفکیک رفتارهای افراد است. کارلو و راندال (۲۰۰۲: ۳۱) بر مبنای تحلیل عوامل اکتشافی مربوط به سه مطالعه‌ی آزمایشی، خرده‌مقیاس رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی را بر روی ۲ عامل مجزای رفتارهای جمعی و ناشناس بارگذاری کردند. رفتارهای اجتماعی مطلوب

یافته های جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۱) نیز مقایسه شد (حسن زاده، ۱۳۸۵). جهت دستیابی به این نمونه، از روش نمونه گیری تصادفی ساده استفاده شد. با توجه به حجم نمونه بدست آمده (۳۰۰ نفر، ۴ مورد از نمونه ها به ابزارهای اندازه گیری پاسخ ندادند، لذا تحلیل نهایی بر ۲۹۶ نفر انجام گرفت) ۳۲/۸ درصد دانشجوی پسر و ۶۷/۲ درصد دانشجوی دختر بودند. همچنین میانگین سنی گروه نمونه پژوهش حاضر ۲۱/۹۲ با انحراف استاندارد ۲/۹۵ و از نظر وضعیت تاهل نیز ۸۲/۸ درصد مجرد و ۱۷/۲ درصد متاهل بودند. ترکیب ترم دانشجویان از ۱ تا ۱۰ متغیر بود.

ابزارهای پژوهش

جهت جمع آوری اطلاعات از پنج مقیاس به شرح زیر استفاده به عمل آمد.

۱- مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳): فرم ۲۳ گویه ای این مقیاس اساساً برای ارزیابی خود گزارش دهی از ۶ نوع رفتار اجتماعی مطلوب در بین دانشجویان دانشگاه تدوین گردید. کارلو و راندال (۲۰۰۲: ۳۶) ضرایب برازش مدل مناسبی را با استفاده از تحلیل عامل تأییدی در دانشجویان دانشگاه گزارش نمودند. در مقیاس گرایشهای مطلوب اجتماعی فرم تجدیدنظر شده ۲ گویه به مجموع گویه ها اضافه گردید (کارلو و همکاران، ۲۰۰۳: ۱۳۰). بر اساس گزارش کارلو و راندال (۲۰۰۲: ۳۴) ۶ خرده مقیاس و ضریب آلفای کرونباخ آن عبارتند از: رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی (۴ گویه، ۰/۷۸)، رفتارهای اجتماعی ناشناس (گمنام) (۵ گویه، ۰/۸۵)، رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی و اضطراری (۳ گویه، ۰/۶۳)، رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی (۴ گویه، ۰/۷۵)، رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز (۲ گویه، ۰/۸۰) و رفتارهای اجتماعی مطلوب نوعدوستانه (۵ گویه، ۰/۷۴)

سوال دوم: روایی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳) (اعم از روایی سازه و همزمان) چقدر است؟
جهت پاسخگویی به سوالات بالا از روش شناسی زیر استفاده به عمل آمد.

روش پژوهش: روش انجام این پژوهش توصیفی - پیمایشی و از نوع مطالعات روانسنجی است. در این روش مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳) به لحاظ روایی و پایایی مورد ارزیابی روانشناختی واقع شد. با استناد به روش کارلو و همکاران (۲۰۰۳)، روایی همزمان مقیاس مذکور با پرسشنامه های رفتار اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانیهای همدلانه، ارزشهای نوعدوستانه و انگیزش مسئولیت اجتماعی در نمونه ایرانی مورد بررسی قرار گرفت. به علاوه پایایی ابزار از طریق ضرایب آلفای کرونباخ، اسپیرمن - براون، گاتمن و باز آزمایی محاسبه و معرفی شد. در این پژوهش به منظور جمع آوری اطلاعات از مقیاسهای معرفی شده در بخش ابزارها استفاده گردید.

جامعه آماری: جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانشجویان دختر و پسر دوره کارشناسی شاغل به تحصیل دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ تشکیل داده اند.

نمونه و روش نمونه گیری: نمونه شرکت کننده در این پژوهش، در راستای هدف پژوهش که اعتباریابی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب بوده ۳۰۰ دانشجوی دوره کارشناسی دختر و پسر شاغل به تحصیل در دانشگاه اصفهان بودند که بر اساس جدول تعیین حجم نمونه کوهن و همکاران (۲۰۰۰) بر حسب خطای ۰/۰۵ به دست آمد و با

این خرده‌مقیاس را (۰/۷۶) گزارش نمودند. طیف پاسخگویی به این مقیاس، پنج درجه‌ای لیکرت (کاملاً مرا توصیف می‌کند=۵ و اصلاً مرا توصیف نمی‌کند = ۱) است. در نمره‌گذاری با توجه به محتوای گویه‌ها، سه گویه ۲، ۴ و ۵ معکوس شد.

۴- مقیاس ارزشهای نودوستانه نیکل (۱۹۹۸) و وب و همکاران (۲۰۰۰): این مقیاس دارای ۴ گویه می‌باشد. طیف پاسخگویی به این پرسشنامه، پنج درجه‌ای لیکرت (اصلاً=۵ و بسیار زیاد=۱) است. اسمیت (۲۰۰۶: ۳) میانگین همبستگی درونی گویه‌ها را ۰/۲۴ و ضریب آلفای کرونباخ آن را ۰/۵۵ گزارش نمود.

۵- مقیاس انگیزش مسوولیت اجتماعی استیل و همکاران (۲۰۰۸: ۵۴): این پرسشنامه دارای ۴ سوال می‌باشد. دامنه نمرات از ۴ تا ۲۰ متغیر می‌باشد. طیف پاسخگویی به این پرسشنامه، پنج درجه‌ای لیکرت (هرگز=۵ و بسیار زیاد=۱) است. نمرات بالا بیانگر انگیزش مسوولیت‌پذیری اجتماعی بالاتر در انجام رفتارهای یاری‌رسان می‌باشد.

روند ترجمه و آماده‌سازی مقیاسها: این مقیاسها

برای اولین بار در ایران در این پژوهش ترجمه و آماده‌اجرا شده است. در ترجمه ابتدا فرم انگلیسی مقیاسها به فارسی برگردانده شد، سپس در اختیار سه نفر از اساتید روانشناسی مسلط به زبان انگلیسی قرار داده شد تا متن ترجمه را با متن اصلی تطبیق دهند. بعد با استفاده از نظر این اساتید مقیاسهای ترجمه شده مورد اصلاح و بازبینی قرار گرفته است. مقیاسها بازبینی شده و در اختیار تنی چند از افراد غیر متخصص (دانشجویان) قرار گرفت تا در مورد قابل فهم و روان بودن گویه‌ها اظهار نظر کنند (نزدیک به چهل نفر)، سپس گویه‌های مبهم که فهم آنها دشوار بوده مورد ویرایش ادبی قرار گرفته است. در نهایت یک بار دیگر گویه‌ها ویرایش شده از نظر اطمینان با مقیاسهای انگلیسی

می‌باشند. ضرایب پایایی بازآزمایی در پژوهش کارلو و همکاران (۲۰۰۳: ۱۱۸) در فاصله دو هفته برای رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی (۴ گویه، ۰/۵۶)، رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس (گمنام) (۵ گویه، ۰/۷۸)، رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی و اضطراری (۳ گویه، ۰/۶۳)، رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی (۴ گویه، ۰/۸۲)، رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز (۲ گویه، ۰/۷۳) و رفتارهای اجتماعی مطلوب نودوستانه (۵ گویه، ۰/۷۳) بدست آمد. طیف پاسخگویی به این پرسشنامه، پنج درجه‌ای (کاملاً مرا توصیف می‌کند=۵ و اصلاً مرا توصیف نمی‌کند = ۱) است. گویه ۵ معکوس گردید. حداقل نمره‌ای که پاسخگو در این مقیاس کسب می‌کند ۲۵ و حداکثر ۱۲۵ می‌باشد.

۲- مقیاس رفتار اجتماعی مطلوب جهانی (مقیاس خود گزارش دهی نودوستی) راشتون و همکاران (۱۹۸۱): این مقیاس دارای ۲۰ گویه خود گزارش دهی می‌باشد که برای اولین بار توسط راشتون و همکاران (۱۹۸۱) تهیه و ضریب آلفای کرونباخ آن (۰/۸۹) گزارش شد. این مقیاس دارای طیف لیکرت ۵ درجه‌ای (هرگز=۱ و بیشتر مواقع=۵) می‌باشد.

۳- مقیاس نگرانی‌های همدلانه: دیویس (۱۹۸۳، ۱۹۹۴) شاخص واکنش بین فردی را تدوین نموده است که منظور از آن ساختارهایی است که مربوط به واکنش‌های یک فرد در مقابل تجارب دیگران می‌شود. این شاخص به سنجش چهار جنبه از آمادگی‌های همدلانه می‌پردازد: نگرانی همدلانه، پریشانی شخصی، خیالپردازی و خود را به جای دیگری گذاردن. در این مقاله تنها خرده‌مقیاس نگرانی همدلانه دیویس مورد مطالعه قرار گرفته است. این خرده‌مقیاس دارای ۷ گویه می‌باشد. دیویس، فرانزوی^۱ (۱۹۹۱: ۷۰) و لیل و همکاران، (۲۰۰۰: ۴۵) ضریب آلفای کرونباخ

^۱- Davis & Franzoi

تطبیق داده شده است. بدین شکل که واژه ها و اصطلاحات مورد استفاده در ترجمه گویه ها به لحاظ معنی و مفهوم با واژه های انگلیسی تناظر دقیق داده شده است تا احیاناً اصطلاحات ترجمه شده باعث برهم خوردن مفهوم گویه نشود.

روش اجرا: مقیاسهای این پژوهش همه بصورت همزمان و یکجا به افرادی که برای نمونه انتخاب شده بودند تحویل شد و بصورت انفرادی (و نه گروهی) پاسخ داده شده اند. برای هر فرد ابتدا توضیح کلی در باب نحوه پاسخگویی هر مقیاس ارائه شده، سپس مقیاسها در اختیار آنها قرار گرفت تا پاسخ دهند. زمان پاسخگویی برای همه مقیاسها همراه با هم بین ۱۵ تا ۲۰ دقیقه بصورت میانگین بوده است.

روش تجزیه و تحلیل داده ها: برای تجزیه و تحلیل داده های حاصل از مقیاسها از روشهای متفاوتی استفاده شده است. برای بررسی پایایی درونی مقیاسها از ضرایب آلفای کرونباخ، اسپیرمن- براون و گاتمن و برای بررسی روایی همزمان بین مقیاس گرایشهای اجتماعی

مطلوب کارلو وهمکاران(۲۰۰۳) با مقیاسهای رفتار اجتماعی مطلوب جهانی راشتون و همکاران(۱۹۸۱)، نگرانی های همدلانه دیویس(۱۹۸۳)، ارزشهای نعدوستانه نیکل(۱۹۹۸) و وب و همکاران(۲۰۰۰) و انگیزش مسوولیت اجتماعی استیل و همکاران(۲۰۰۸) از ضریب همبستگی پیرسون و برای بررسی روایی سازه مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب از تحلیل عامل اکتشافی به شیوه مولفه های اصلی و چرخش از نوع واریماکس استفاده به عمل آمد. هدف این نوع تحلیل عاملی پی بردن به کمترین تعداد عاملهایی است که می توانند کواریانس مشاهده شده را توضیح دهند، همچنین به عنوان ابزاری جهت کشف میزان ممکن کاهش داده ها، یگانگی ها و ابعاد پنهان آنها می باشد. کلیه تحلیلهای فوق با استفاده از نرم افزار آماری SPSS15 صورت گرفته است.

یافته های پژوهش

یافته های پژوهش در این قسمت طی دو بخش ارائه شده است:

الف) شواهد مربوط به پایایی مقیاسها

جدول (۲) - ضرایب پایایی درونی مقیاسهای گرایشهای اجتماعی مطلوب، رفتار اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی های همدلانه، ارزشهای نعدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی

ردیف	مقیاسها	ضرایب پایایی	ضریب آلفای کرونباخ	ضریب اسپیرمن- براون	ضریب گاتمن
۱	مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده	۰/۸۶۱	۰/۸۰۲	۰/۸۰۰	
۲	مقیاس رفتار اجتماعی مطلوب جهانی	۰/۸۴۵	۰/۷۹۲	۰/۷۹۲	
۳	مقیاس نگرانی های همدلانه	۰/۶۰۰	۰/۶۰۱	۰/۵۹۰	
۴	مقیاس ارزشهای نعدوستانه	۰/۵۰۰	۰/۵۳۵	۰/۵۳۱	
۵	مقیاس انگیزش مسوولیت اجتماعی	۰/۷۸۲	۰/۷۳۶	۰/۷۲۷	

اجتماعی مطلوب جهانی (برابر ۰/۸۴۵) و در آخر به مقیاس ارزشهای نعدوستانه (برابر با ۰/۵۰۰) اختصاص داشته است. سطوح ضرایب تنصیف گاتمن و اسپیرمن - براون در مقیاسهای گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده، رفتار اجتماعی مطلوب جهانی و انگیزش مسوولیت اجتماعی کمتر از ضرایب آلفای کرونباخ بوده است.

ضرایب پایایی درونی پرسشنامه های گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده و رفتار اجتماعی مطلوب جهانی نگرانی های همدلانه، ارزشهای نعدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی در جدول شماره (۲) ارائه شده است. چنانچه در جدول (۲) دیده می شود، بیشترین ضریب آلفای کرونباخ به مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده (برابر با ۰/۸۶۱) و سپس به مقیاس رفتار

جدول (۳) - ضرایب پایایی بازآزمایی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده

ضریب پایایی	ضریب بازآزمایی
مقیاس	
مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده	۰/۸۶۳**

** ($P < 0/001$)

در جدول شماره (۴) همبستگی بین مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده با مقیاسهای رفتار اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی های همدلانه، ارزشهای نعدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی ارائه شده است.

ضریب پایایی بازآزمایی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده در جدول شماره (۳) آمده است. ضریب پایایی بازآزمایی مقیاس مذکور (برابر با ۰/۸۶۳ و $P < 0/001$) بدست آمد.

ب) شواهد مربوط به روایی همزمان مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده

جدول (۴) - همبستگی بین مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده با مقیاسهای رفتار اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی های همدلانه، ارزشهای نعدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی

مقیاسها	شاخص آماری		مقیاسها
	ضریب همبستگی	معناداری	
مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده	۱	-	۱
مقیاس رفتار اجتماعی مطلوب جهانی	۰/۳۴۳**	۰/۰۰	۲
مقیاس نگرانی های همدلانه	۰/۴۱۰**	۰/۰۰	۳
مقیاس ارزشهای نعدوستانه	۰/۳۸۲**	۰/۰۰	۴
مقیاس انگیزش مسوولیت اجتماعی	۰/۴۷۶**	۰/۰۰	۵

** ($P < 0/0001$)

جهانی دارای ضریب همبستگی $0/343 (P < 0/0001)$ ، با مقیاس نگرانی های همدلانه دارای ضریب همبستگی $0/410 (P < 0/0001)$ ، با مقیاس ارزشهای نועدوستانه دارای ضریب همبستگی $0/382 (P < 0/0001)$ و با مقیاس انگیزش مسوولیت اجتماعی دارای ضریب همبستگی $0/476 (P < 0/0001)$ بوده است.

چنانچه در جدول شماره (۴) دیده می شود، جهت بررسی روایی همزمان مقیاس گرایشهای مطلوب اجتماعی تجدید نظر شده با مقیاسهای رفتار اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی های همدلانه، ارزشهای نועدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی از همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج جدول (۴) حاکی از آن است که مقیاس گرایشهای مطلوب اجتماعی تجدید نظر شده با مقیاس رفتار اجتماعی مطلوب

جدول (۵) - همبستگی بین عوامل گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده با مقیاسهای رفتار اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی های همدلانه، ارزشهای نועدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی

عوامل PTM-R مقیاسها	رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس (گمنام)	رفتارهای اجتماعی مطلوب نوعدوستانه و جمعی	رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی	رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی و اضطراری	رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت آمیز
مقیاس رفتار اجتماعی مطلوب جهانی	$0/344^{**}$	$0/189^{**}$	$0/207^{**}$	$0/389^{**}$	$0/157^{**}$
مقیاس نگرانی های همدلانه	$0/422^{**}$	$0/125^{**}$	$0/276^{**}$	$0/320^{**}$	$0/350^{**}$
مقیاس ارزشهای نوعدوستانه	$0/318^{**}$	$0/243^{**}$	$0/248^{**}$	$0/292^{**}$	$0/289^{**}$
مقیاس انگیزش مسوولیت اجتماعی	$0/517^{**}$	$0/212^{**}$	$0/402^{**}$	$0/413^{**}$	$0/379^{**}$

** $(P < 0/0001)$

استفاده جهت بررسی روایی همزمان (مقیاسهای رفتار اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی های همدلانه، ارزشهای نועدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی) در سطح معناداری $(P < 0/0001)$ می باشد.

نتایج جدول (۵) بیانگر وجود همبستگی معنادار آماری بین عوامل استخراج شده از مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده (رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس (گمنام)، نועدوستانه و جمعی، هیجانی، در موقعیت بحرانی و اضطراری و متابعت آمیز) با مقیاسهای مورد

جدول (۶) - تحلیل عاملی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده (PTM-R) با روش مولفه‌های اصلی و چرخش از نوع واریماکس

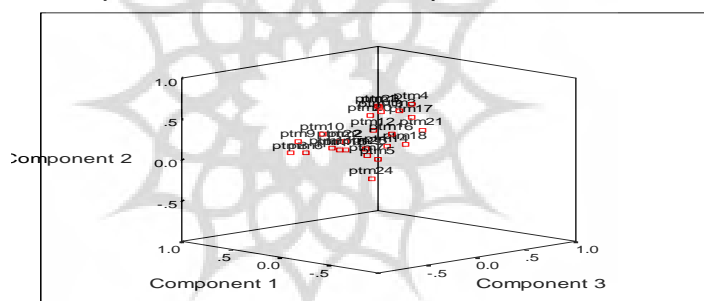
شرح سوالات	اندازه	آدمون	بار عاملی	مقدار ویژه					درصد تجمعی واریانس تبیین شده					
				۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵	
۸- ترجیح می‌دهم بدون اینکه کسی مرا بشناسد، پول اهداء کنم.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۶۷	۰/۸۱	-	-	-	-	-	۵۲/۳۴				
۱۱- تمایل دارم هنگامی به نیازمندان کمک کنم که آنها کسی را که کمکشان کرده نشناسند.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۵۶	۰/۷۱	-	-	-	-	-	۴۷/۹۲				
۲۲- من اغلب بدون اینکه کسی مرا بشناسد، کمک می‌کنم چون احساس خوبی به من دست می‌دهد.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۵۸	۰/۶۸	-	-	-	-	-	۴۳/۰۱				
۱۹- فکر می‌کنم کمک به دیگران، بدون اینکه آنها مرا بشناسند بهترین موقعیت است.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۵۴	۰/۶۷	-	-	-	-	-	۳۷/۸۶				
۱۰- معتقدم وقتی سود زیادی به دست آورده‌ام، بهترین کار هدیه کردن پول و کالا می‌باشد.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۵۰	۰/۶۶	-	-	-	-	-	۲۹/۴۳				
۱۵- بیشتر وقتها زمانی به مردم کمک می‌کنم که آنها مرا نشناسند.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۴۷	۰/۶۰	-	-	-	-	-	۱/۱۱				
۲- وقتی به کسی که خیلی ناراحت است، آرامش می‌دهم احساس خوبی به من دست می‌دهد.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۳۹	۰/۵۰	-	-	-	-	-	۱/۲۳				
۲۳- احساس می‌کنم که اگر من به کسی کمک کردم، او هم بایستی در آینده به من کمک کند.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۴۷	۰/۶۶	-	-	-	-	-	۱/۲۹				
۴- فکر می‌کنم یکی از بهترین چیزها راجع به کمک کردن به دیگران این است که آدم خوبی به نظر برسم.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۵۴	۰/۶۵	-	-	-	-	-	۲/۸۶				
۱۳- موقعی که در حال کمک به دیگران هستم اگر مرا تماشا کنند بهتر کار می‌کنم.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۴۵	۰/۶۳	-	-	-	-	-	۵/۵۱				
۱- وقتی مردم به من نگاه می‌کنند بهتر می‌توانم به آنها کمک کنم.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۴۵	۰/۵۶	-	-	-	-	-	۵/۵۱				
۳- هنگامی که مردم دور و بر من هستند برای من کمک به آنها می‌کنم نیازمندتر هستند راحت‌تر است.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۵۵	۰/۴۹	-	-	-	-	-	۵/۵۱				
۲۰- یکی از بهترین چیزها راجع به نیکوکاری این است که از نظر خودم خوب به نظر برسم.	۰/۸۳	۲۰/۷۹/۸۹	۰/۳۵	۰/۴۷	-	-	-	-	-	۵/۵۱				

بر روی عامل اول گویه‌های ۲، ۱۵، ۱۱، ۱۰، ۸، ۱۹، ۲۲ بر روی عامل دوم گویه‌های ۱، ۳، ۴، ۱۳، ۱۶، ۲۰، ۲۳، ۲۴ بر روی عامل سوم گویه‌های ۲۱، ۱۷، ۱۲ بر روی عامل چهارم گویه‌های ۶، ۹، ۱۴، ۲۵ و بر روی عامل پنجم گویه‌های ۵، ۷، ۱۸ قرار گرفته‌اند. این پنج عامل به ترتیب با نام‌های رفتارهای اجتماعی مطلوب نوع‌دوستانه و جمعی، رفتارهای اجتماعی مطلوب هیجانی، رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی و اضطراری و رفتارهای اجتماعی مطلوب متابعت‌آمیز مطرح شده‌اند.

در جدول شماره (۶) نتایج تحلیل عاملی به عنوان شواهدی از روایی سازه مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب ارائه شده است. چنانچه در جدول شماره (۶) دیده می‌شود اندازه KMO (برای کفایت نمونه‌گیری برابر ۰/۸۷۳) و آزمون بارتلت (برابر با ۲۰۷۲/۸۹) امکان اجرای تحلیل عاملی را مورد تأیید قرار می‌دهد. در اشتراک گویه‌ها بالاترین اشتراکات به گویه‌های هشتم و نهم (۰/۶۷۰) و پایین‌ترین اشتراکات به گویه پنجم (۰/۳۴۸) اختصاص داشته است. در تحلیل عاملی صورت گرفته بر روی مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب پنج عامل استخراج شده است.

Component Plot in Rotated Space

نمودار ۱. مولفه‌های مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب در فضای چرخش داده شده

درونی مقیاس رفتارهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده، شواهد قوی‌تر و محکم‌تری از پایایی بازآزمایی این مقیاس بدست داد. بعبارت دیگر علاوه بر اینکه هر یک از گویه‌های این مقیاس در پایایی درونی یعنی انسجام و همسانی درونی آن نقش قابل توجهی ایفا می‌کرد از نظر زمانی (حداقل یک تا دو ماهه) نیز دارای پایایی قابل قبولی بود. اما شواهد برگرفته از روایی سازه و همزمان این مقیاس هر چند به لحاظ نظری قابل پیش‌بینی بود ولی تا حدودی قابل بحث می‌باشد. از یک طرف همان‌گونه که پیش‌بینی

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از این پژوهش شواهد اولیه‌ای را در خصوص روایی و پایایی مقیاس رفتارهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده بدست داد. در حقیقت براساس یافته‌های این پژوهش، مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳)، از پایایی و روایی سازه و همزمان قابل قبولی برخوردار بود. از نظر پایایی، یافته‌های پژوهش حاضر علاوه بر همسویی با یافته‌های کارلو و راندل (۲۰۰۲) و کارلو و همکاران (۲۰۰۳)، از نظر پایایی

نظر می رسد که میزان نیاز، معیارهای مسوولیت اجتماعی راتعیین می کند و حس تعهد اخلاقی را تقویت و تشدید می نماید و این احساس به نوبه خود باعث ایجاد انگیزه رفتارهای اجتماعی مطلوب می شود (بیرهوف، ۱۳۸۴: ۲۲۹). همچنین این مسأله با نتایج پژوهشهای باتسون و همکاران، ۱۹۸۶؛ کارلو و همکاران، ۱۹۹۱a؛ شرودر و همکاران، ۱۹۹۵؛ شوارتز و هووارد، ۱۹۸۴ همخوان می باشد. مسوولیت اجتماعی دارای دو بخش همدلی و احساس گناه می باشد. همدلی و احساس گناه جوهر و اساس انگیزه های مثبت اجتماعی هستند (هافمن، ۱۹۸۲). احساس مسوولیت به مثابه ساختاری اخلاقی، ناگهان و بی دلیل در انسان ظهور نمی کند بلکه از همدلی و احساس گناه که خیلی زودتر، در سالهای نخستین زندگی به وجود می آیند، سرچشمه می گیرد (زان-واکسلر و رویشون، ۱۹۹۵). همچنین همدلی با مسوولیت اجتماعی نیز مرتبط می باشد. آمادگی برای ابراز همدلی تحت شرایط خاصی برانگیخته می شود که شخصی نیازمند کمک است، و این عامل و علت بروز رفتارهای اجتماعی مطلوب است. براساس فرضیه همدلی-نوعدوستی اگر کسی که شخص نیازمندی را می بیند، به شدت از خود آمادگی ابراز همدلی نشان دهد تحت تأثیر انگیزه نوعدوستی اقدام به کارهای نوعدوستانه می کند تا نیاز وی را برطرف سازد. بنابراین رفتارهای اجتماعی مطلوب در تعارض با رفتارهای خودخواهانه هستند و به یک نظام رفتاری ارزش مدارانه مبتنی بر نوعدوستی استوار هستند (بیرهوف، ۱۳۸۴). نتایج تحلیل عاملی پرسشنامه گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳) نشان داد که این پرسشنامه دارای پنج عامل به نامهای رفتارهای اجتماعی مطلوب ناشناس (گمنام)، نوعدوستانه و جمعی، هیجانی، در موقعیت بحرانی (اضطرابی) و متابعت آمیز است. این یافته با نتایج پژوهش کارلو و راندل (۲۰۰۲) و کارلو و همکاران (۲۰۰۳)،

می شد، بین پرسشنامه های گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده کارلو و همکاران (۲۰۰۳) و رفتار اجتماعی مطلوب جهانی (راشتون و همکاران، ۱۹۸۱) همبستگی قابل توجهی وجود داشت. اما روایی همزمان این دو مقیاس با مقیاسهای نگرانی های همدلانه (دیویس، ۱۹۸۳)، ارزشهای نوعدوستانه (نیکل، ۱۹۹۸)، وب و همکاران (۲۰۰۰) و انگیزش مسوولیت اجتماعی (استیل و همکاران، ۲۰۰۸) کمی قابل بحث است، به این دلیل که گرچه گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده با رفتارهای اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی های همدلانه، ارزشهای نوعدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی رابطه مثبت و معنادار بدست آمد ولی بین گرایشهای اجتماعی مطلوب با نگرانی های همدلانه بالاترین رابطه بدست آمد. در همسویی با این یافته، در بررسی باتسون و همکاران (۱۹۸۶) نیز روشن شد که گرایشات توام با همدلی با رفتارهای اجتماعی مطلوب رابطه مثبتی دارند، اما این ارتباط فقط در موقعیت هایی مشاهده شد که گریز از آنها دشوار بود. فولتز و همکاران^۱ (۱۹۸۶) نیز دریافتند که خیال پردازی نیز بعنوان یکی از معیارهای همدلی با رفتارهای اجتماعی مطلوب دارای رابطه مثبت بود. بنظر می رسد در نمونه ایرانی نیز گرایش به سوی تجسم تجربیات هنرپیشه ها، شخصیت های داستان و دیگر افراد خیالی در ادبیات، نمایشنامه یا فیلم منجر به پاسخ ها و رفتارهای مطلوب و نوعدوستانه می گردد. بعلاوه یافته های پژوهش حاکی از وجود بالاترین رابطه بین رفتارهای اجتماعی مطلوب جهانی با انگیزش مسوولیت اجتماعی بود. این یافته با نتایج پژوهش اموتو و ساندرز (۱۹۸۵) همسو است. آنها دریافتند که گرایشات توام با همدلی با معیار مسوولیت اجتماعی ارتباط مثبتی دارد. احساس مسوولیت، پیش زمینه مهمی برای رفتارهای اجتماعی مطلوب است (واینر، ۲۰۰۱، ۱۹۸۰). این طور به

¹- Fultz et al

مقیاس به همین دلیل باشد. هرچند پژوهشگران چنین استدلال کرده‌اند که در انجام رفتارهای یاری رسان در زندگی واقعی همچون داوطلب شدن برای کمک به دیگران، هم‌انگیزه‌های خود محور و هم‌دیگرمحور وجود دارد (باتسون و همکاران، ۲۰۰۲؛ کلاری و همکاران، ۱۹۹۸؛ کنان، گلدبرگ - گلن، ۱۹۹۱). در عین حال یافته‌های این قسمت با یافته‌های مربوط به روایی همزمان پرسشنامه‌های رفتارهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده با رفتارهای اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی‌های همدلانه، ارزشهای نועدوستانه و انگیزش مسوولیت اجتماعی همسو است (کارلو و راندل، ۲۰۰۲). در مجموع شواهد حاصل از تحقیق حاضر روایی و پایایی پرسشنامه رفتارهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده را مورد تایید قرار داد. این پرسشنامه می‌تواند در تحقیقات زیادی، آزمایشی و همبستگی در راستای بسط و گسترش دانش موجود در زمینه رفتارهای اجتماعی مطلوب و رفتارهای نועدوستانه مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به اینکه در این پژوهش صرفاً به بررسی شواهد مربوط به روایی و پایایی این ابزار در بین دانشجویان پرداخته شده است می‌توان آنرا در بین گروه‌های قومی، فرهنگی و نژادی دیگر ایرانی نیز اجرا نمود، آنها را مقایسه کرد و شواهد گسترده‌تری برای تعمیم بدست آورد. بخصوص اینکه با مشخص نمودن وضعیت و سطح رفتارهای اجتماعی مطلوب در بین یک گروه می‌توان در صورت آشکار شدن ضعف و نقص احتمالی فرایندهای جامعه‌پذیری و تربیتی اجتماعی را اصلاح نمود. همچنین با توجه به اینکه در این پژوهش از روش تحلیل عامل اکتشافی به روش مولفه‌های اصلی استفاده شد و امکان استفاده از نرم افزار لیزرل هم نبود پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی تحلیل عاملی تأییدی بر روی داده‌ها انجام شود.

مبتنی بر شش عاملی بودن گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده ناهمسو است (هر چند در رابطه با چهار عامل همسویی بسیار قوی به چشم می‌خورد). در آن دو پژوهش برای مقیاس گرایشهای اجتماعی مطلوب و گرایشهای اجتماعی مطلوب تجدید نظر شده توسط تحلیل عامل اکتشافی و تأییدی در نمونه پژوهشی مشابه با نمونه مطالعه حاضر، شش عامل استخراج گردید که این مقیاس در جامعه ایرانی دانشجویان به پنج عامل تقلیل یافت. در تحلیل عامل اکتشافی انجام شده دو عامل رفتارهای اجتماعی مطلوب جمعی و نועدوستانه در یک عامل تحت عنوان رفتارهای اجتماعی مطلوب نועدوستانه و جمعی ادغام گردیدند. گرچه پژوهشی در ایران برای تبیین این ناهمسویی یافت نشد ولی می‌توان یکی از علل آن را در تفاوت نظام باورهای فرهنگی، تربیتی و اجتماعی نمونه ایرانی با نظام باورهای اجتماعی گروه‌های نمونه کشورهای غربی دانست. بعلاوه بیرهوف (۱۳۸۴) با تأیید شرایط فرهنگی بر انتخاب طبیعی افراد نیز تأکید می‌کند. عبارت دیگر نوع انگیزه‌هایی که در جامعه ایرانی فرد را وادار به پاسخ مثبت داوطلبانه در برابر اعلان کمک و نگرانی برای دیگران می‌کند به واسطه هنجارها و اصول درون‌سازی شده با نمونه غربی متفاوت است. هرچند می‌توان نتیجه گرفت که گرچه هنجارها و اصول درون‌سازی شده در ادراکات دو نمونه متفاوت است اما شکل رفتاری پیامد و نتیجه یکسان است. یعنی هر دو نمونه رفتارهای مطلوب را پذیرفته‌اند، اما ساختار شناختی متفاوتی را نسبت به عوامل آن دارا می‌باشند که شاید بررسیهای دقیق‌تر محیطی بر روی گروه‌های نمونه ایرانی تبیین‌های قوی‌تری را ارائه نماید. از طرف دیگر این تمایل به پاسخ دهی، ظاهراً با واکنش به کمک‌خواهی در جمع و نیاز به تأیید طلبی فردی در جامعه ایرانی شدیدتر است و شاید یکی از دلایل بارگذاری گویه‌های این دو زیر مقیاس تحت یک زیر

for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31: 31-44.

11-Clary, E.G., Snyder, M., Ridge, R.D., Copeland, J., Stukas, A.A., Haugen, J., Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. 74: 1516-1530.

12-Cohen, L.L., Manion, L., & Morrison. (2000), *Research Methods in Education*. by Routledge Falmer, 5 th edition.

13-Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *J. Pers. Soc. Psychol.* 44: 113-126.

14-Davis, M. H., and Franzoi, S. (1991). Stability and change in adolescent self-consciousness and empathy. *J. Res. Pers.* 25: 70-87.

15-Davis, M.H., 1994. *Empathy: A Social Psychological Approach*. WCB Brown and Benchmark, Madison. pp.56.

16-Eisenberg, N., and Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In Damon W. (Series ed.) and Eisenberg, N. (Vol. ed.), *Handbook of Child Psychology, Vol. 3: Social, Emotional, and Personality Development* (5th edn.). Wiley, New York, pp. 701-778.

17-Eisenberg, N., Cameron, E., Tryon, K., and Dodez, R. (1981). Socialization of prosocial behavior in the preschool classroom. *Dev. Psychol.* 71: 773-782.

18-Eisenberg, N., Carlo, G., Murphy, B., and Van Court, P. (1995). Prosocial development in late adolescence: A longitudinal study. *Child Dev.* 66: 1179-1197.

19-Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K., and Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *J. Early Adolesc.* 19: 5-16.

20-Fultz, J., Batson, C. D., Fortenbach, V. A., McCarthy, P. M., & Varney, L. L.(1986). Social

منابع

- ۱- بیرهوف، هانس ورنر. رفتارهای اجتماعی مطلوب از دیدگاه روانشناسی اجتماعی. ترجمه رضوان صدقی نژاد. تهران: نشر گل آذین، ۱۳۸۴.
- ۲- حسن زاده، رمضان. روش تحقیق در علوم رفتاری. تهران: نشر ساوالان. ۱۳۸۵.
- 3-Amato, P.R. & Saunders, (1985). The perceived dimensions of help-seeking episodes. *Social psychology quarterly*, 48: 130-138.
- 4-Batson, C. D. (1998). Altruism and prosocial behavior. In Gilbert, D. T., Fiske, S. T., and Lindzey, G. (eds.), *The Handbook of Social Psychology* (4th edn., Vol. 2). McGraw-Hill, Boston, MA, pp. 282-316.
- 5-Batson, C. D., Bolen, M. H., Cross, J. A., and Neuringer-Benefiel, H. E. (1986). Where is the altruism in the altruistic personality? *Journal of Personality and Social Psychology*. 50: 212-220.
- 6-Batson, C.D., Ahmad, N., Tsang, J. (2002). Four motives for community involvement. *Journal of Social Issues*. 58: 429-445.
- 7- Buhrmester, D., Goldfarb, J., and Cantrell, D. (1992). Self-presentation when sharing with friends and nonfriends. *J. Early Adolesc.* 12: 61-79.
- 8-Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S., & Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents *Psychology, Department of Faculty Publications, Department of Psychology*. <http://digitalcommons.unl.edu/psychfacpub/4:107-134>.
- 9-Carlo, G., Eisenberg, N., and Knight, G. P. (1992). An objective measure of adolescents' prosocial moral reasoning. *J. Res. Adolesc.* 2: 331-349.
- 10-Carlo, G., & Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors

- Study. National Opinion Research Center, University of Chicago.
- 29-Smith, T.W. (2006). *Altruism and Empathy in America: Trends and Correlates*. National Opinion Research Center, University of Chicago, pp.1-48.
- 30-Steele, W. R., Schreiber, G. B., Guiltinan, A., Nass, C., Glynn, S. A., Wright, D. J., Kessler, D., Schlumpf, K. S., Tu, Y., Smith, J.W. and Garratty, G. (2008). The role of altruistic behavior, empathetic concern, and social responsibility motivation in blood donation behavior. *TRANSFUSION*: Vol 48: 43-54.
- 31-Webb, Deborah J., et al. (2000). "Development and Validation of Scales to Measure Attitudes Influencing Monetary Donations to Charitable Organizations." *Journal of the Academy of Marketing Science* 28: 299-309.
- 32-Weiner, B.(2001).An attributional approach to perceived responsibility for transgressions: Extentions to child abuse, punishment goals and political ideology. In A.E. Auhagen & H. W. Bierhoff(Eds), *Responsibility- the many faces of social phenomenon* (pp. 49-59). London: Routledge.
- 33-Zahn- Waxler, C., & Robinson, j. (1995). Empathy and guilt: Early origins of feelings of responsibility. In J.P. Tangney & K.W. Fischer(Eds.), *Self conscious emotions* (pp. 143-173). New York: Guilford Press.
- evaluation and the empathy- altruism hypothesis. *Journal of personality and social pshychology*, 50: 761-769.
- 21-Green, B., Shirk, S., Hanze, D., and Wanstrath, J. (1994). The Children's Global Assessment Scale in clinical practice: An empirical evaluation. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry* 33: 1158-1164.
- 22-Hoffman, M. L. (1982). Development of prosocial motivation: Empathy and guilt. In Eisenberg, N. (ed.), *The Development of Prosocial Behavior*. Academic Press, New York, pp. 218-231.
- 23-Johnson, R. C., Danko, G. P., Darvill, T. J., Bochner, S., Bowers, J. K., Huang, Y.-H., Park, J. Y., Pecjak, V., Rahim, A. R. A., and Pennington, D. (1989). Cross-cultural assessment of altruism and its correlates. *Pers. Individ. Differ.* 10: 855-868.
- 24-Ladd, G. W., and Profilet, S. M. (1996). The Child Behavior Scale: A teacher-report measure of young children's aggressive, withdrawn, and prosocial behaviors. *Dev. Psychol.* 32: 1008-1024.
- 25-Rushton, J. P., Chrisjohn, R. D., and Fekken, G. C. (1981). The altruistic personality and the self-report altruism scale. *Pers. Individ. Differ.* 2:1-11.
- 26-Rydell, A. M., Hagekull, B., and Bohlin, G. (1997). Measurement of two social competence aspects in middle childhood. *Dev. Psychol.* 33: 824-833
- 27-Schwartz, S. H., and Howard, J. A. (1984). Internalized values as motivators of altruism. In Staub, E., Bar-Tal, D., Karylowski, J., and Reykowski, J. (eds.), *The Development and Maintenance of Prosocial Behavior: International Perspectives on Positive Development*. Plenum, New York, pp. 229-255.
- 28-Smith, T.W. (2003). *Altruism in Contemporary America: A Report from the National Altruism*